

راهنمای پژوهش دانش آموزی

دکتر ابوالفضل بختیاری

(پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش - سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی)

کبری مصدقی نیک

(مدرس دانشگاه و پژوهشگر آموزش و پرورش منطقه ۱ تهران)

سرشناسه: بختیاری، ابوالفضل، ۱۳۴۵ -
عنوان و نام پدیدآور: راهنمای پژوهش دانش‌آموزی / ابوالفضل بختیاری، کبری مصدقی‌نیک.
مشخصات نشر: تهران: لوح زرین، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری: ۲۵۲ ص: مصور، جدول.
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۷۲-۰۲۴-۰۶
وضعیت فهرست‌نویسی: فیپا
یادداشت: کتابنامه: ص. [۲۴۹] - ۲۵۲.
موضوع: تحقیق -- روش‌شناسی -- راهنمای آموزشی
شناسه افزوده: مصدقی‌نیک، کبری، ۱۳۵۱ -
رده‌بندی کنگره: ۱۸۰/۵۵۵۹ / ۳ب۹ / ۱۳۹۱
رده‌بندی دیویی: ۰۰۱/۴۲۰۷۱۲
شماره کتابشناسی ملی: ۲۸۹۲۱۵۶

راهنمای پژوهش دانش‌آموزی

دکتر ابوالفضل بختیاری - کبری مصدقی‌نیک

ناشر: لوح زرین

طراح جلد و صفحه‌آرا: زهرا رجبی

چاپ: نارنجستان

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۲

شمارگان: ۱۰۰ جلد

قیمت: ۱۰۰۰۰ تومان

نشانی: خیابان کارگر جنوبی، خیابان روان‌مهر، کوچه دولت‌شاهی، پلاک ۱، واحد ۱۰

تلفن: ۶۶۹۶۱۲۵۷

کلیه حقوق نشر محفوظ است.

فهرست مطالب

مقدمه / ۵

فصل اول: کلیات / ۹

فصل دوم: روش علمی و مراحل آن / ۲۳

فصل سوم: چگونه بچه‌ها را پژوهشگر پرورش دهیم؟ / ۴۹

فصل چهارم: مراحل پژوهش / ۵۹

فصل پنجم: نحوه گردآوری داده‌ها و انواع ابزارها / ۶۵

فصل ششم: مهارت علمی / ۸۱

فصل هفتم: اهمیت و ضرورت گزارش / ۹۳

فصل هشتم: گزارش نویسی / ۱۲۱

فصل نهم: مزایای خلاصه‌نویسی / ۱۵۷

فصل دهم: سخنرانی و ارائه / ۱۷۳

فصل یازدهم: مطالعه و روشهای موثر / ۲۱۲

فصل دوازدهم: کتاب و کتابخوانی / ۲۲۱

منابع / ۲۴۹

لازمه پیشرفت هر جامعه، دستیابی به علم و فناوری نوین است و این امر جز از طریق پژوهش^۱ امکان‌پذیر نیست. به همین دلیل پژوهش در نظام آموزشی رو به گسترش است. سیاست‌گذاران، برنامه‌ریزان، مدیران، معلمان، اولیا و مربیان، کارگزاران آموزشی تمایل و علاقه بیشتری به تحقیق پیدا کرده‌اند. اقبال به یادگیری پژوهش و روش‌های تحقیق در چند دهه اخیر به سرعت از دبستان تا دبیرستان و از دوره مقدماتی تا تحصیلات عالی دانشگاهی رواج و گسترش پیدا کرده است. همچنین «درس پژوهی»^۲ و اقدام‌پژوهی^۳ در درون نظام آموزشی گسترش چشمگیری داشته است، در این رویکرد که «معلم به عنوان پژوهشگر» (معلم پژوهنده) مطرح است، با تلاش دست‌اندرکاران و خود معلمان در مسئله‌یابی، مسئله‌شناسی، مسئله‌کاوی در درون مدرسه و کلاس تغییر و تحولات زیادی در میان کارگزاران آموزشی (مربیان، معلمان، دبیران، مدیران و...) صورت گرفته است. در همین راستا برنامه معلم پژوهنده از سال ۱۳۷۶ در پژوهشکده تعلیم و تربیت طراحی و منابع متعددی تدوین و اجرا شد^۴ که طی آن، معلم به عنوان محقق جایگاه نسبی خود را بین مربیان تربیتی و پژوهشگران آموزشی بازکرد، حاصل این تلاش، توجه جدی صاحبان اندیشه به «پژوهش مشارکتی معلمان» و «درس پژوهی» و دانش آموز پژوهنده شد.

در اقدام پژوهی معلم به عنوان پژوهشگر در صدد شناسایی و حل مسئله‌ای است که با آن درگیر می‌باشد و خود می‌خواهد مسئله را بکاود و جواب بیابد و آن را در عمل به کار برد. در این روش که از اقتضائات مدرسه یادگیرنده است، معلم از همکار مدد می‌جوید و همکاران از همدیگر یاد می‌گیرند، و مدرسه و کلاس محل یادگیری است. از جمله ویژگی‌های این نوع پژوهش آنست که هر فرد علاقمند به پژوهش می‌تواند آن را در

۱. پژوهش، تحقیق و هر سه به یک معنی است Research

۲. کتاب درس پژوهی بزودی توسط همین نگارندگان چاپ خواهد شد

۳. پژوهش عملی (اقدام پژوهی) و تحقیق در عمل معادل Action Research است که برای اطلاع بیشتر به منابع زیر مراجعه فرمایید.

۴. ابوالفضل بختیاری و یوسف ایرانی (۱۳۸۹). روش تحقیق عملی (اقدام پژوهی). تهران: لوح زرین، چاپ

حیطه تخصصی و حرفه ای خود برای شناخت و رفع «مسائل مبتلا به» محیط شغلی، کاری، آموزشی، به صورت انفرادی یا گروهی به کار برد (بازرگان ۱۳۸۹، ۱۳۱).

با توجه به رشد و گسترش اقدام پژوهی و درس پژوهی در بین کارگزاران آموزشی توجه به این ایده که معلم، مربی و مربی باید شخصاً به شناسایی و حل مسئله‌ای که خود در محیط واقعی زندگی (مثل کلاس، مدرسه و جامعه) با آن روبرو است بپردازد، بسیاری از مربیان، معلمان به سمت گسترش و ترویج پژوهش در بین دانش آموزان روی آورده‌اند که با تاسیس و توسعه پژوهش‌سراهای دانش‌آموزی در سراسر کشور، پژوهش دانش‌آموزی در حال رونق است. پژوهش‌سرای دانش‌آموزی، مرکزی است که با فراهم نمودن امکانات و تجهیزات لازم به منظور گسترش فرهنگ پژوهش در بین دانش‌آموزان و هدایت استعدادها و رشد خلاقیت‌های آنان تاسیس شد. اهدافی که برای پژوهش‌سراها^۱ در نظر گرفته شده عبارتند از:

اشاعه فرهنگ پژوهش (تحقیق) فردی و گروهی در بین دانش‌آموزان، رشد و توسعه بنیه علمی و پژوهشی دانش‌آموزان، تقویت و ترغیب دانش‌آموزان به تلفیق دانش نظری و فعالیت‌های عملی و کاربردی، هدایت و راهنمایی دانش‌آموزان در جهت علائق آن‌ها، فراهم نمودن امکان دستیابی دانش‌آموزان به یافته‌های جدید علمی، ایجاد زمینه مشارکت دانش‌آموزان مستعد در انجام پژوهش‌های ملی و منطقه‌ای.

اهمیت تفکر و تحقیق به حدی است که بحث آموزش پژوهش به کودکان دوره ابتدایی در پایه ششم تحت عنوان تفکر و پژوهش آمده است و اگر بتوان دانش‌آموزان را از دوره ابتدایی و متوسطه با مفاهیم پژوهش آشنا کرد، می‌توان روحیه جستجوگری، حس کنجکاوی، پژوهشگری را با علاقمندی آنها پرورش داد، و این باعث شوق یادگیری در دانش‌آموزان می‌شود. شاید بتوان گفت یکی از کارهای مهمی که پژوهش‌سراها و مربیان میتوانند در خصوص پرورش دانش‌آموزان بکنند، شناسایی استعدادها و بر سر شوق آوردن دانش‌آموزان مستعد برای انجام پژوهش‌های کوچک در کلاس و مدرسه است، که در این رویکرد دانش‌آموزان هم از همدیگر یاد می‌گیرند.

کودک و نوجوان دانش‌آموز با انجام پژوهش، در مسیر شکفتگی توان فکری، خودباوری و حس اعتماد به نفس قرار می‌گیرد و توجه به کارهای پژوهشی به روش علمی در

۱- پژوهش‌سرای دانش‌آموزی در سال ۸۱ با نامه معاون وقت وزیر آموزش و پرورش به شماره ۴۲۰/۲۸ مورخ ۱۳۸۱/۸/۱۱ و تئیه نامه اجرایی پژوهش‌سراها با نامه ۴۲۰/۷ مورخ ۱۳۸۲/۶/۱۰ آموزش و پرورش استانی ابلاغ شد.

دوران کودکی پیامدهای مثبتی دارد که تقویت روحیه کنجکاوی و کاوشگری کودکان از جمله آنهاست.

در مشاهدات، مصاحبه ها و گفتگوها با مسئولین، مدیران، اولیا و مربیانی که در این مراکز فعالیت داشتند، دریافتیم که منابع لازم در این خصوص (پژوهش دانش آموزی) بسیار اندک است و یا مناسب نیست، به همین دلیل درصدد برآمدیم که این خلاء مهم و اساسی را با نگاشت کتاب حاضر پر کنیم.

از آقایان افشار بهمنی (مسئول پژوهش سرای ناحیه دو شهرری)، آقای غلامحسین رستگارسب (مسئول پژوهش سرای ناحیه یک شهرری)، آقای اطلاعی (مسئول پژوهش سرای منطقه ۱۵ تهران)، آقای عباس شکوری، خانم اقدس باغستانی و آقای دکتر مجدفر که همکاری بسیاری با نگارندگان داشتند کمال تشکر را داریم.

علاقه‌مندیم این کتاب را به آنانی تقدیم کنیم که در راه گسترش پژوهش در ایران گام‌های ارزشمندی برداشته‌اند، لذا این اثر تقدیم آقای دکتر عباس بازرگان، آقای دکتر محمود مهرمحمدی، آقای دکتر علی دلاور، دکتر علی‌اصغر فانی و تمامی تلاشگران پژوهش‌سراهای دانش آموزی میشود.

از همکاری آقای دکتر حسن سلیمان، دکتر حسن رحیمی، دکتر محمد احمدی، دکتر حمید ملکی، فاطمه مصدقی نیک، رضا نوروزی کوهدشت، مهین کیخانزاد، محبوبه افضل‌نایینی، الهه سلیمی، علی‌اکبر بیرزاد و ملیحه حکم‌آبادی در نظر دادن و ویرایش کتاب سپاسگزاریم.

محتوای این کتاب شامل فصل یک، کلیات، فصل دوم، روش علمی و مراحل آن، فصل سوم، چگونه بچه ها را پژوهشگر پرورش دهیم؟ فصل چهارم، مراحل پژوهش، فصل پنجم، نحوه گردآوری داده‌ها و انواع ابزارها، فصل ششم، مهارت علمی، فصل هفتم، اهمیت و ضرورت گزارش، فصل هشتم، گزارش نویسی، فصل نهم، مزایای خلاصه‌نویسی، فصل دهم، سخنرانی و ارائه، فصل یازدهم، مطالعه و روش‌های آن، فصل دوازدهم، کتاب و کتابخوانی و در پایان منابع و پیوست‌ها است.

در پایان از اساتید، همکاران، مدرسان، محققان، مربیان، معلمان و پژوهشگران خواهشمند است نظرات اصلاحی و اشکالات احتمالی را به اطلاع مولفین برسانند تا در چاپ‌های بعدی مورد توجه قرار گیرد.

ابوالفضل بختیاری - کبری مصدقی نیک